

Jan Grarup fra fronten: »Jeg har for længst mistet min objektivitet i den her krig«

Klyngebomber, 'Candy Crush' og hjælperen, der måtte hjælpe sig selv. Jan Grarup har overværet det hele så mange gange før, men på sin syvende tur til Ukraine bliver han stadig overrasket. Så meget, at han selv overrasker. »Jeg står 100 procent på ukrainsk side«, siger fotografen.

BERFIN ERDEM

De ukrainske soldater ved den østlige frontlinje græd.

»De er sgu ikke bange for følelser«, siger fotografen Jan Grarup, der netop er vendt hjem efter flere uger i Ukraine.

Hver dag græd soldaterne.

»Men du kan jo græde på mange måder. Du kan græde på en fortvivlet måde, hvor du er i dyb sorg over at have mistet. Så kan du græde i raseri. Og det er nok mest det sidste, man oplever«, siger han.

Hvad med dig selv?

»Jeg gjorde jo noget på den her tur. Og det får jeg 100 procent ballade for«, siger Jan Grarup med henvisning til en episode, som gjorde, at han valgte side i krigen.

Den vender vi tilbage til.

Den verdenskendte fotograf Jan Grarup har dækket borgerkrigen i Syrien. Folkemordet i Rwanda. Og utallige andre krige, konflikter og katastrofeområder gennem flere årtier.

Siden Rusland invaderede Ukraine i februar sidste år, har han jævnligt besøgt Ukraine. Som reportagefotograf dokumenterer han de menneskelige omkostninger ved krigen i Ukraine og – modsat mange andre – kampene ved frontlinjen.

Til Politiken fortæller Jan Grarup nu om sin syvende tur til det krigsramte land, som foregik fra midten af juni til begyndelsen af juli i år.

Politikeren har aftalt et interview med ham, efter at han er kommet hjem fra turen, der denne gang gik til blandt andet Kramatorsk og Donetsk i den østlige del af landet, hvor krigen mellem ukrainerne og russerne i høj grad udkæmpes.

Mindst 50 begravelser blev det til denne gang. Det er ikke usædvanligt. Siden krigens start har Jan Grarup været med til utallige begravelser.

I stedet var der noget andet, der afveg fra det normale.

Alle kister var lukket, og alle lig var dækket til.

»De skader, folk får, er så voldsomme. De bliver jo revet i stykker«, siger Jan Grarup.

En optrapning af brutaliteten, kalder han det.

Og det kunne mærkes på de ukrainske børn:

»Der er mange børn, der står langs vejen, som er klædt ud som soldater. De står med ukrainske flag og gør honnor for alle soldater, der går forbi«, fortæller fotografen.

På denne tur var Jan Grarup igen helt ude ved frontlinjen, hvor han tilbragte tid med ukrainske soldater, der lever og dør i skyttegravene.

Gang of Gunners.

Det var, hvad mortérgruppen fra Ukraines 3. angrebsbataljon, som Jan Grarup fulgte ved den østlige frontlinje, kaldte sig selv.

Men der var engang, hvor de ikke var skytter.

Engang var den ene ukrainske mand skolelærer. Engang var den anden advokat. Engang ejede den tredje en vandpibe.

»De var ikke professionelle soldater«, siger Jan Grarup og tilføjer: »De var almindelige mennesker, som sagde: Vi kan ikke tillade, at vores eget land forsvinder på den her måde.«

Før krigen kendte soldaterne i Gang of Gunners ikke hinanden.

Nu taler de om de forskellige fodboldhold, de holder med. De viser hinanden billeder af deres børn og koner.

Hvad skal du, når krigen er slut, spørger de ofte hinanden.

»Jeg skal giftes. Det hørte jeg ret tit. Det er de helt unge gutter. Jeg skal hjem, så skal jeg giftes, have nogle børn.«

»Det er mennesker med drømme om en fremtid«, fortæller Jan Grarup.

Men som regel afholder de ukrainske soldater sig fra at blive tætte venner. De fleste har opgivet at opbygge dybere relationer.

Det ville simpelthen gøre alting hårdere, lød forklaringen fra soldaterne.

Efter en angrebsmission er det tilbage i bataljonen nemmere at forholde sig til en tilbagevendt kampvogn med soldater, hvor halvdelen er væk, når den halvdel ikke er ens venner.

»Altså de snakker, de griner ... Men de der tætte venskaber, det tør de ikke. Og det er jo i hvert fald forfærdeligt. Det er jo en forfærdelig følelse at sidde med, ikke? Og ovenikøbet måske endnu mere forfærdeligt at kunne formulere, at jeg tør ikke blive ven med dig, hvis nu du bliver dræbt«, siger fotografen.

40 mænd mistede den 3. angrebsbataljon på en enkelt nat, mens Jan Grarup var til stede.

»Det er noget, man værner sig til«, siger fotografen og tilføjer: »Man bliver mere og mere kynisk, som tiden går.«

Der er ikke nogen slag dernede, hvor der ikke dør nogen, siger han.

»Da krigen startede, kunne man møde rigtig mange ukrainere, der sagde, at de havde et godt forhold til russerne. Det finder du ikke nu«, fortæller fotografen.

Han tilføjer, at han dog stadig støder på russisksindede ukrainere indimellem, særligt i Kramatorsk og Donbas.

»Og det skal man jo have med, hvis man gerne vil fortælle den nuancerede historie om Ukraine«, lyder det fra Jan Grarup.

Krigsforbrydelser

Skal vi slå dem ihjel? Eller skal vi skære hænderne af dem?

Det drøftede ukrainske soldater med hinanden – på russisk – foran de russiske soldater, der netop havde taget til fange nær Bakhmut, mens Jan Grarup observerede.

»De gjorde det ikke, men de skræmte jo de der 20-årige knægter, der lå foran dem – folk, som formentlig ikke vidste, hvorfor de var der i første omgang, og som var blevet hvervet og sendt i krig«, siger fotografen.

Har du oplevet noget, der kunne minde om ukrainske krigsforbrydelser?

»Nej. Det kommer an på, hvordan du definerer krigsforbrydelser. Jeg har ikke set overgreb på civile, for eksempel. Jeg har ikke oplevet, at de har tortureret eller henrettet russiske fanger.«

»Jeg har kun oplevet de her fanger, som er blevet taget og behandlet hårdt, men er blevet sendt videre i systemet. Det vil sige, at de sidder i fængsel. Du kan godt besøge russiske krigsfanger i ukrainske fængsler. Det får du lov til. Det ville du aldrig få lov til på den anden side«, forklarer Jan Grarup.

Han nævner klyngebomber som et eksempel på noget, der deler vandene. At anvende klyngebomber er i sig selv ikke i strid med international lov, men at bruge dem mod civile kan overtræde krigens love.

Når ukrainerne, den forsvarende part, fyrer klyngebomber af, gør de det på slagmarken, siger Jan Grarup:

»Det er ikke det, russerne gør. Russerne skyder dem ind i civilområder«, fortsætter fotografen og tilføjer, at det primært er russerne – som ofte er blevet beskyldt for at begå krigsforbrydelser – der anvender klyngebomber i krigen.

Mere end 120 lande har tilsluttet sig konventionen mod klyngebomber, der forbyder brug af våbnet. Rusland, Ukraine og USA har ikke underskrevet den internationale traktat. Ukraine har afvist, at ukrainske klyngebomber har dræbt civile.

For nylig donerede USA klyngebomber til Ukraine, hvilket udløste kritik af amerikanerne fra blandt andre humanitære organisationer.

Ukrainerne var utrolig taknemmelige for USA's beslutning, fortæller Jan Grarup. Men de er stadig udfordrede.

»De mangler hele tiden våben og ammunition«, siger han og tilføjer: »Du møder ikke en kampvognskommandør, som ikke siger, at han ønsker sig en Leopard 2-kampvogn. Og du møder ikke en soldat, der ikke ønsker sig nogle

BLÅ BOG

Jan Grarup

Født 2. december 1968. Far til fire børn. Begyndte som 15-årig at arbejde som freelancefotograf på Helsingør Dagblad. Uddannet fotograf i 1991. Derefter ansat på Ekstra Bladet. I 2003 blev Grarup ansat på Politiken, som han forlod i 2009 for at blive freelancer.

Jan Grarup er en af verdens mest kendte krigs- og katastrofefotografer. Han har vundet et hav af danske og internationale priser, blandt andet fire førstepladser i World Press Photo of the Year, og har fem gange været Årets Pressefotograf i Danmark.

Den ukrainske præsident, Volodymyr Zelenskyy, har mange gange delt Jan Grarups billeder fra Ukraine.

Forfatter til otte fotobøger, senest 'Hvor jernkorsene gror', der udkom i 2018.

større og flere kanoner eller mere artilleri. Lige nu ønsker de alle sammen fly.«

USA regner med at sende amerikanskfremstillede F-16-kampfly til Ukraine, sagde USA's udenrigsminister, Antony Blinken, 23. juli til CNN. En koalition bestående af 11 nationer begynder til august at træne ukrainske piloter til at flyve F-16-kampfly i Danmark, og et træningscenter vil blive oprettet i Rumænien.

Med den kampgejst, de ukrainske soldater besidder, er Jan Grarup ikke i tvivl om, at de vinder krigen.

»Altså, ret beset ved russerne ikke, hvad de slås for. De ved bare, at de skal slås«, siger fotografen.

Russerne samler ikke deres døde soldater op. Lugten af forrådnede lig hænger konstant i luften.

»Det er sådan en lugt, du aldrig kommer til at glemme«, fortæller Jan Grarup.

Forstår nyhedsforbrugere, hvor alvorlige konsekvenserne af krigen er? Det spørgsmål driver Jan Grarup til at være med ved fronten, hvor han risikerer at dø.

»Man kan jo også vælge at dække krigen 20 kilometer bag fronten. Jeg synes bare, at det giver et skævvredet billede af, hvor voldsom den her krig i virkeligheden er«, siger fotografen.

Menneskeskæbner

Granaterne landede blot 50 meter borte. Den 20. præsidentielle gardes angrebsstyrker og Jan Grarup lå i en skyttegrav på slagmarken nær Donetsk. Alle havde kampveste og

hjelme på. De var under russisk angreb og var i færd med at gemme sig. Der blev kastet bomber, skudt med artilleri. En larm, man aldrig vil kunne forestille sig.

Mens soldaterne rystede og håbede ikke at blive ramt og dø, spillede gruppelederen det populære 'Candy Crush' på sin mobil.

»'Candy Crush' er en stor ting derover«, siger Jan Grarup, som indimellem sammenlignede sit eget spil med gruppelederens.

De endte med at ligge i skyttegravene 16 timer i træk, på maven i mudder i et bunkernelæg.

Det er jo en forfærdelig følelse at sidde med, ikke? Og ovenikøbet måske endnu mere forfærdeligt at kunne formulere, at jeg tør ikke blive ven med dig, hvis nu du bliver dræbt

Jan Grarup, fotograf

»Der opstår en normalitet«, fortæller Jan Grarup, som undervejs lagde øre til samtaler om kæresten og mad.

De ukrainske soldater kunne ikke forlade skyttegravene i alle de timer, forklarer fotografen, selv hvis de blot ville tømme blæren, eftersom russiske droner holder øje med deres position.

»De ville blive spottet med det samme«, siger han.

Det var ikke kun de mange timer i skyttegravene, der gjorde indtryk på Jan Grarup.

En begravelse på denne tur satte sig også dybe spor i fotografen. Egentlig var det to begravelser.

Det var nemlig de 14-årige tvillingepiger Anna Aksentjenko og Yullia Aksentjenko, der blev sagt et sidste farvel til.

Sammen med deres familie flygtede de to piger fra Kramatorsk, da krigen brød ud. Men tidligere på måneden var de sammen med deres far for en kort stund tilbage i byen for at besøge deres mor, Olga Aksentjenko, som arbejdede på det lokale civilhospital som kirurg.

På vej hjem fra hospitalet besluttede de at tage forbi Restaurant Ria Pizza for at spise aftenmad, da to russiske missiler ramte det populære spisested i den ukrainske by.

Ifølge lokale myndigheder mistede 13 mennesker livet, mens yderligere 60 blev såret i eksplosionerne.

»Deres mor var på arbejde. Hun kan jo reelt have stået der og fået sine egne døtre ind på civilhospitalet. Kvinden, som har stået i 500 dage og opereret og lappet civile sammen efter russernes bombardementer«, fortæller Jan Grarup, som selv befandt sig på restauranten tre timer inden angrebet.

Kirurgen, der dedikerede sit liv til at redde andre, mistede sine egne.

Ligesom militærlægen Andriy Rodin, der altid var klar til at hjælpe soldaterne fra sin brigade, men som ikke selv kunne få hjælp, da en mine sprængte begge hans ben af under et slag uden for Bakhmut.

Hjælperen måtte hjælpe sig selv.

»Han satte to årepresser på sig selv. Og så ventede han i tre timer på at blive reddet, fordi kampene var for hårde«, fortæller Jan Grarup, som mødte ham på et hospital i Kyiv:

»Det er fandeme vildt at have ligget med de smerter i tre timer uden at forbløde.«

Fotografen fik nok af at være vidne til de tragiske menneskeskæbner, han havde mødt på sin vej.

De befandt sig ved fronten nær Bakhmut, da Gang of Gunners rakte Jan Grarup en mortérgranat.

»Har du ikke et budskab?«, spurgte de ham.

Fra Anna og Yullia, skrev han på mortérgranaten.

Han placerede den i mortérrøret, som straks sendte den af sted mod russerne.

»Jeg har for længst mistet min objektivitet i den her krig. Jeg står 100 procent på ukrainsk side. Jeg ønsker intet godt for de her russiske soldater eller for det russiske styre«, siger den erfarne fotograf, som tilføjer, at han ellers altid har formået at distancere sig fra den slags.

Han er ikke stolt af, hvad han gjorde, siger han. Tværtimod:

»Men jeg gider ikke lyve omkring det. Jeg bliver nødt til at vise, hvem jeg er.«

Fotografen ved ikke, om hans mortérgranat ramte nogen. Det kan man ikke vide.

Men det var heller ikke det, der var formålet, siger han.

Det handlede om at give slip på den ophobede, tyngende vrede.

berfin.erdem@pol.dk

Altså, ret beset ved russerne ikke, hvad de slås for. De ved bare, at de skal slås
Jan Grarup, fotograf

■ Gruppen 'Gang of Gunners' fra den ukrainske 3. angrebsbrigade affyrer 80 mm mortargranater for at understøtte deres soldater, som angriber på frontlinjer en kilometer væk. Foto: Jan Grarup

■ I landsbyen Dobropillya bryder en mand sammen foran gravene af de to 14-årige tvillingepiger, Anna og Yullia, som blev dræbt, da russiske missiler slog ned på en restaurant i Kramatorsk. Foto: Jan Grarup

■ Serhii Zinko på 12 år står hver eneste dag i skudsikker vest og hjelm og flager med det ukrainske flag for tropper på vej mod frontlinjerne for at give dem moralsk støtte. Foto: Jan Grarup

■ Militærlægen Andriy Rodin fik det meste af begge ben sprængt af under et slag uden for Bakhmut. Endelig får han lægehjælp. Foto: Jan Grarup

■ Soldater fra den 20. præsidentielle garde har søgt tilflugt i den bunker, de har erobret fra russiske styrker, imens de er under voldsomt mortar- og artilleriangreb fra de russiske styrker. Foto: Jan Grarup